

ارزیابی عملکرد اقتصادی - اجتماعی دهیارها در جهت توسعه سکونتگاههای روستایی

مطالعه موردی: روستاهای بخش مرکزی شهرستان باخرز

جعفر الیاسی مقدم - دانشجوی دکترای جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، واحد مشهد، دانشگاه آزاد اسلامی، مشهد، ایران

حمید جعفری - دانشیار گروه جغرافیا، واحد مشهد، دانشگاه آزاد اسلامی، مشهد، ایران - (نویسنده مسئول)

jafari1421@mashtdiau.ac.ir

کتایون علیزاده - دانشیار گروه جغرافیا، واحد مشهد، دانشگاه آزاد اسلامی، مشهد، ایران

دریافت: ۱۴۰۳/۱۰/۴ پذیرش: ۱۴۰۴/۶/۲۵ چاپ: ۱۴۰۴/۶/۲۵

چکیده

در عصر کنونی، هر سازمانی برای کارایی و اثربخشی بیشتر فعالیت های خود، نیازمند ارزیابی دقیق عملکرد است. با توجه به اینکه دهیارها به عنوان یکی از نهادهای مدیریتی نوین حدود ۲ دهه است که جهت اداره امور روستاهای کشور تأسیس شده اند. لذا مقاله حاضر با هدف، ارزیابی عملکرد اقتصادی - اجتماعی دهیارها در جهت توسعه سکونتگاههای روستایی بخش مرکزی شهرستان باخرز تدوین شده است. پژوهش حاضر به لحاظ هدف، کاربردی و از حیث روش توصیفی - تحلیلی است. ابزار تحقیق پرسشنامه ای در راستای فرضیه های تحقیق بوده که روایی آن از طریق تکنیک دلفی و پایایی آن با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ برای همه ابعاد مورد بررسی تأیید شده است. جامعه آماری تحقیق، شامل ۲۵ روستای دارای دهیاری بوده که طبق فرمول کوکران بایستی ۲۴ روستا به عنوان نمونه انتخاب می شدند لیکن تمام ۲۵ روستا با مجموع ۵۴۴۵ خانوار انتخاب، ۳۵۹ پرسشنامه توسط سرپرستان خانوار تکمیل گردید. جهت ارزیابی عملکرد دهیارها در بعد اقتصادی ۱۳ گویه و در بعد اجتماعی ۱۱ گویه مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار گرفت. یافته های تحقیق بیانگر آن است که در بعد اقتصادی گویه مشارکت زنان در فعالیت های اقتصادی و در بعد اجتماعی گویه برگزاری مراسمات فرهنگی - مذهبی بیشترین تأثیر را در توسعه روستاهای مورد مطالعه داشته اند. همچنین نتایج تحقیق نشان می دهد که بین عملکرد دهیارها و وضعیت اقتصادی و اجتماعی روستاها رابطه معنادار وجود داشته و مطابق آزمون فریدمن، عملکرد دهیارها بیشترین تأثیر را بر وضعیت اجتماعی و سپس اقتصادی سکونت گاههای روستایی داشته است.

واژگان کلیدی: ارزیابی عملکرد دهیاری، توسعه روستایی، سکونتگاههای روستایی، شهرستان باخرز

مقدمه و بیان مساله

روستائیان بنیادی ترین افراد اقتصادی- اجتماعی و فرهنگی یک کشورند به گونه ای که فعالیت آنها نقش اساسی در فرایند توسعه ملی دارد. بنابراین، توسعه ی روستایی با توسعه ی کشور در همه ابعاد همراه است (پاپلی یزدی، ۱۳۸۲: ۵۶). رسیدن به توسعه و اداره آن ایجاب می نماید که نظام های خاصی متناسب با ویژگی های اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و اداری در هر جامعه بوجود آید. روستا نیز یک اجتماع انسانی ولو کوچک و با چگالی کم جمعیتی است و برای اداره و توسعه آن نظام های خاصی لازم است (مهدوی، ۱۳۸۳: ۵۱). در کشورهای جهان سوم، روستائیان نسبت به شهرنشینان دارای درآمد کمتری بوده و از خدمات اجتماعی ناچیزی برخوردار هستند، لذا اقشار روستایی، فقیرتر و آسیب پذیرتر محسوب شده و بعضاً منجر به مهاجرت آنان به سمت شهرها می شود. علت این امر نیز پراکندگی جغرافیایی روستاها، نبود صرفه اقتصادی برای ارائه خدمات اجتماعی، حرفه ای و تخصصی نبودن کار کشاورزی (کم بودن بهره وری)، محدودیت منابع ارضی در مقابل رشد جمعیت، عدم مدیریت صحیح مسئولان و ... بوده است. به همین جهت، برای رفع فقر شدید مناطق روستایی، ارتقای سطح و کیفیت زندگی روستائیان، ایجاد اشتغال و افزایش بهره وری آنان، تمهید توسعه روستایی متولد گردید. توسعه روستایی خود دارای ابعاد مختلفی است که توجه همه جانبه به این ابعاد می تواند روستاها را از وضعیت فعلی نجات دهد. یکی از ابعاد توسعه روستایی که شاید بتوان گفت مهمترین و تأثیرگذارترین بعد آن است، مسئله مدیریت روستایی است چرا که مدیریت روستایی به عنوان مغز متفکر مجموعه، نقش هماهنگ کننده اجزاء توسعه را بر عهده دارد. امروزه ضرورت توسعه و تحول پویا، متوازن و پایا به ویژه در نواحی روستایی بیش از گذشته اهمیت تأثیر مدیریت های محلی در کلیه سطوح برنامه ریزی و تصمیم گیری را آشکار ساخته است. خصوصاً تغییر وضعیت نامناسب محرومین روستایی علیرغم گذشت چند دهه از برنامه های توسعه، موجب نگرانی کارگزاران و صاحب نظران توسعه روستایی شده است (برزگر، ۱۳۸۸: ۲).

مدیریت روستایی، فرآیند سازماندهی و هدایت جامعه و محیط روستایی از طریق شکل دادن به سازمان ها و نهادهاست. این سازمان ها و نهادها، وسیله تأمین هدف های جامعه روستایی هستند (نعمتی و بدری، ۱۳۸۶: ۱۶۳). اگر چه بعد از پیروزی انقلاب اسلامی، تشکیلاتی با نام های شورای اسلامی، خانه همیار و مانند اینها در روستاها شکل گرفتند، ولی به دلیل نداشتن زمینه های لازم و سازمانهای اجرایی مرتبط، توفیقی نیافتند. به دلیل وجود این نابسامانی ها، در سال ۱۳۷۷ قانون تأسیس «دهیاری های خودکفا» در روستاهای کشور به تصویب رسید (فراهانی و رستم خانی، ۱۳۹۱: ۱۹۶). در ابتدای تأسیس دهیاری ها، تمامی روستاهای بالای ۲۰ خانوار به شرط پرداخت خودیاری اهالی روستا و تأیید استانداری می توانستند مجوز تأسیس دهیاری دریافت کنند (نعمتی و بدری، ۱۳۸۶: ۱۶۲). امروزه نقش و جایگاه مدیریت، در تمام زمینه ها و عرصه های زندگی اقتصادی- اجتماعی بشر، بیش از پیش برجسته شده است (صیدالی و همکاران، ۱۳۹۰: ۸۰) و مهمترین عامل در حیات، رشد، بالندگی و یا مرگ یک جامعه و روند حرکت آن از وضع موجود به سوی وضع مطلوب شناخته شده است (رکن الدین افتخاری و همکاران، ۱۳۸۶: ۴۸). عملکرد مطلوب و غایی مدیران به معنی برنامه ریزی برای روستا، سازماندهی اقدامات توسعه ای و هماهنگی و نظارت بر اقدامات انجام شده می باشد به طوری که فرآیند توسعه پایدار روستایی را به نحوی تقویت کنند که در سطح متعارف جامعه، زمینه و محیط مناسبی برای زندگی

راحت تر و کارآمدتر روستائیان به تناسب ویژگی های اجتماعی و اقتصادی و حیات مجدد زندگی جمعیت روستایی کشور فراهم نمایند (نصیری زارع و ریاحی، ۱۴۰۰: ۲۶۲-۲۶۱).

نقش و جایگاه روستاها در فرآیندهای توسعه اقتصادی، اجتماعی و سیاسی در مقیاس محلی، منطقه ای، ملی و بین المللی و پیامدهای توسعه نیافتگی مناطق روستایی چون فقر گسترده، نابرابری فزاینده، رشد سریع جمعیت، بیکاری و حاشیه نشینی شهری موجب توجه به توسعه روستایی و حتی تقدم آن بر توسعه شهری شده است (مولائی هاشجین و همکاران ۱۳۹۶). به عبارتی، جامعه روستایی به توسعه نمیرسد مگر اینکه اصول دقیق و منظم برنامه ریزی و مدیریت همه جانبه در آن حاکم باشد. در توسعه پایدار روستایی، مدیریت یعنی تنظیم رابطه انسان با محیط زیست خود که در آن، به پیوند نظام های اجتماعی و با نظارت اقتصادی های بوم شناختی توجه می شود (برقی و قنبری، ۱۳۹۶). مدیریت روستایی بر ظرفیتهای جوامع محلی با اداره دقیق مکان و بهره برداری از منابع آن متکی است. مدیریت باید با ارائه راهکارهای مفید و ابتکار عمل برای سازندگی سرزمین تلاش کند (مسرورنژاد و همکاران، ۱۴۰۰).

بررسی مدیریت روستایی در ایران نشان می دهد که تحولات زیادی در این زمینه رخ داده و مدیریت روستایی محلی همواره فراز و نشیب های زیادی را پشت سر گذاشته است. فروپاشی نظام مدیریت روستایی سنتی و عدم جایگزینی مدیریت نوین (قبل از انقلاب) برگزاری انتخابات شوراهای اسلامی روستایی بلافاصله پس از پیروزی انقلاب اسلامی، برگزاری انتخابات سراسری شوراهای اسلامی شهر و روستا در سال ۱۳۷۷، تصویب قانون تأسیس دهیاری های خودکفا، تصویب قانون تجمیع عوارض و اختصاص ۳۰ درصد از عوارض متمرکز به روستاها (ایجاد بستر مناسب برای تشکیل دهیاری در روستاها) سرفصل های اصلی تحولاتی است که در این خصوص روی داده است. در روند تحول مدیریت روستایی، ایجاد زمینه برای شکل گیری دهیاری ها رفع خلأ وجود سازوکار اجرای فعالیتهای اجرایی در روستا در کنار شوراهای اسلامی روستایی (به عنوان مرجع تصمیم گیری و نظارتی در روستا) و اختصاص بخشی از عوارض متمرکز، فصل نوینی را در مدیریت روستایی گشوده است (بدری، ۱۳۸۶: ۱۹).

درخصوص اداره بهتر امورات روستایی و هماهنگ نمودن آن در دهه های اخیر نهادهای محلی در سطح روستاها شکل گرفته که تا حدودی وظایف ادارات متولی توسعه روستایی را در سطح روستاها به عهده دارند. تأسیس نهاد غیردولتی دهیاری بعنوان مجری برنامه های شوراهای اسلامی در روستا، گامی در جهت سپردن امور روستا به مردم بوده است. بنابراین دهیاری ها به دلیل آشنایی با فرهنگ روستایی و شناخت کامل پتانسیل های موجود در محیط روستایی و تمایلات و خواسته های مردم راههای جلب اعتماد و متقاعد ساختن روستائیان را می دانند. این مدیریت که برخاسته از خود مردم است با مشکلات و چالش های اهالی روستا

آشناست. بنابراین شورای اسلامی و دهیاری باید به گونه ای منسجم و هماهنگ ضمن توجه به وظایف قانونی خود از امکانات موجود روستا به خوبی بهره برداری کنند (سازمان شهرداری ها و دهیاری های کشور ۱۳۸۴: ۳۵).

اکنون که از تصویب قانون تاسیس دهیاری ها و اختصاص ۳۰ درصد عوارض متمرکز به روستاها حدود دو دهه می گذرد و به پشتوانه این قوانین، مدیریت روستایی به طور نسبی قوام گرفته است، ضروری است عملکرد این نهاد مردمی مورد بررسی قرار گرفته تا زمینه مناسبی برای افزایش توانمندی ها و رفع کاستی ها فراهم شود. با عنایت به اینکه از زمان تأسیس دهیاریها در سطح شهرستان (۱۳۸۳) حدود ۲۰ سال می گذرد لذا عملکرد مدیریتی آنها را می توان ارزیابی نمود.

استان خراسان رضوی یکی از استان هایی است که رویکرد جدید مدیریت روستایی را در قالب تأسیس دهیاری ها دنبال کرده است. با استناد به آمار موجود از سال ۱۳۸۲ تا کنون تعداد ۲۵۹۵ مجوز تأسیس دهیاری در استان صادر شد که در بین استان های کشور رتبه اول را داراست (اداره کل امور روستایی و شوراهای استانداری خراسان رضوی، ۱۴۰۲). جایگاه مهم دهیاریها در مدیریت و توسعه روستایی، ارزیابی عملکرد را برای آنها ضروری می سازد و در صورت اجرای صحیح آن، بسیاری از هزینه ها کاسته و با شناسایی نقاط قوت و ضعف، زمینه کارایی و کارآمدی در انجام وظایف محول شده به دهیاری های فراهم می شود.

از این رو پژوهش حاضر با عنوان « ارزیابی عملکرد دهیاریها در جهت توسعه سکونتگاههای روستایی » بدنبال آنست که عملکرد دهیاری ها را در توسعه روستاهای بخش مرکزی شهرستان باخرز ارزیابی نماید. در این راستا سوال اصلی تحقیق عبارت از اینست که: «عملکرد دهیاریها به لحاظ اقتصادی- اجتماعی چه تأثیری در توسعه روستاهای منطقه مورد مطالعه داشته است؟»

پیشینه تحقیق

در بررسی پیشینه تحقیق، محقق خود را قادر خواهد ساخت که از نظریات و مطالب تکراری ناخواسته پرهیز نماید. محقق با بررسی پیشینه تحقیق از روش های اتخاذی پژوهش های قبلی آگاهی پیدا می کند و به نقاط ضعف و قوت پژوهش های قبلی پی می برد و در راستای تحقیق خود سعی می کند از کم و کاستی های روش های قبلی پرهیز کند (جاوری و صابری فر ۱۳۸۹: ۴۹ و ۵۰).

جدول شماره (۱): پیشینه تحقیق

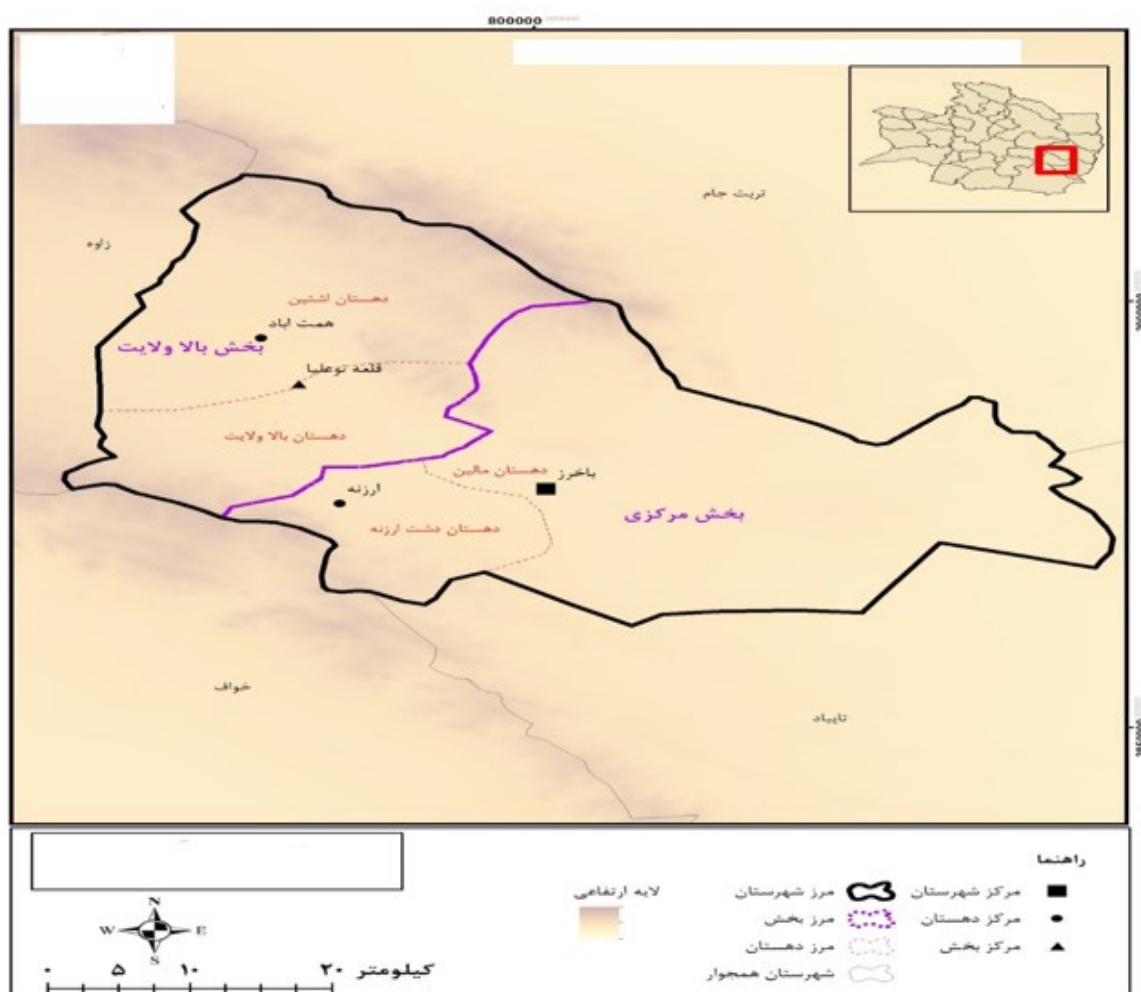
نویسنده(گان)	سال انتشار	عنوان	نوع اثر	نتایج
ایمانی و همکاران	۱۴۰۲	تحلیل ساختاری مدیریت روستایی در چهارچوب حکمرانی خوب در روستاهای شهرستان اردبیل با رویکرد آینده پژوهی	مقاله	در این پژوهش ۱۲ عامل کلیدی شناسایی شد که ناپایداری سیستم را نشان می دهد که با توجه به این نتایج، بیشترین میزان اثرگذاری مربوط به شاخص شفافیت، عدالت محوری و پاسخگویی است و تأثیر گروههای صاحب نفوذ در تصمیم گیری های مربوط به مدیریت روستایی وضعیت را بحرانی می کند. در نهایت، نظارت مردمی و مداخله روستائیان در مدیریت روستا نقش اساسی در پیشبرد هدف های حکمرانی خوب روستایی دارد.
پاشایی و همکاران	۱۴۰۰	شناسایی و ارزیابی عملکرد مدیران در توسعه مناطق روستایی دهستان دولت آباد شهرستان مرند	مقاله	در عامل اداری- سازمانی، معیار تجربه تخصصی و فعالیتی مدیران؛ در عامل کالبدی معیار کلی مقاوم سازی مسکن در ناحیه روستایی؛ در عامل اجتماعی معیار ارتباط موثر و همکاری میان مدیران و مردم محلی و همچنین در عامل اقتصادی نیز، معیار توجه به منافع اقتصادی روستا، مهمترین معیارها بوده اند
شفیعی ثابت و همکاران	۱۳۹۹	رویکرد مدیریت روستایی و تحولات فضایی سکونتگاههای روستایی استان سمنان	مقاله	کم توجهی به تسهیل کننده های توانمندسازی مولد ذینفعان محلی و همچنین عدم تعادل یکپارچه ساختاری- کارکردی در فرآیند مدیریت روستایی، باعث پایین ماندن سطح تحولات فضایی سکونتگاههای روستایی شده است.
صادقو	۱۳۹۹	تحلیل سبک مدیریت محلی در مناطق روستایی و تأثیر آن بر میزان مشارکت پذیری روستائیان در روستاهای دهستان زرینگل شهرستان علی آباد	مقاله	نحوه مدیریت دولت ها مبنی بر دخالت در امور روستاها، اجرای قانون اصلاحات ارضی بود که موجب از هم پاشیدگی نظام مدیریت روستایی مبتنی بر مالکان شد.
اسفندیاری	۱۳۹۸	مقایسه تطبیقی روستاهای دارای دهیاری و فاقد دهیاری در روند توسعه یافتگی روستاهای بخش مرکزی شهرستان اسلامشهر	مقاله	مهم ترین معیار در ارزیابی عملکرد دهیاری ها، تحصیلات و تخصص نیروی انسانی فعال در بخش دهیاری ها بوده و عواملی چون اقتصاد، نابرابری اجتماعی، زیرساخت ها، عوامل فرهنگی - اجتماعی در رتبه های بعدی قرار می گیرند
حسنلو	۱۳۹۷	ارزیابی نقش مدیریت روستایی در پایداری روستاها مطالعه موردی دهستان دستجرده شهرستان طارم	مقاله	بیشترین عملکرد مدیران محلی در زمینه بُعد فضایی-کالبدی بوده است و پایین ترین عملکرد مدیران محلی مربوط به بُعد اقتصادی بوده است.
برقی و همکاران	۱۳۹۶	بررسی مولفه های تأثیرگذار بر عملکرد دهیاران نواحی روستایی شهرستان اصفهان	مقاله	عملکرد دهیاری ها در ابعاد اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی، عمرانی، زیربنایی و زیست محیطی در سطح متوسط قرار داشتند. همچنین، بعد اجتماعی و فرهنگی بیشترین و بعد اقتصادی و زیست محیطی کمترین توجه و فعالیت را داشته است.
قنبری	۱۳۹۶	آثار سبک مدیریت روستایی بر پایداری سکونتگاههای روستایی در شهرستان اصفهان	مقاله	اقدامات توسعه ای از سوی مسئولان به پایداری جمعیتی منجر نشده و به تخلیه آن ها نیز کمک کرده است.
برقی و محمودصالحی	۱۳۹۵	بررسی نقش مدیریت نوین روستایی در توسعه پایدار روستایی	مقاله	اجرای طرح هادی، برنامه خدمات عمومی و برنامه خدمات اجتماعی- اقتصادی، سه فعالیت عمده دهیاری ها را تشکیل می دهند و دهیاری ها بیشترین تأثیر را در توسعه مدیریت روستایی از جهات عمرانی داشته است.
لطفی و همکاران	۱۳۹۵	تحلیل عملکرد دهیاری ها در فرایند توسعه اقتصادی سکونتگاه های روستایی بخش بادرود شهرستان نطنز	مقاله	بین عملکرد دهیاری و توسعه اقتصادی روستا رابطه معناداری وجود داشته و دهیارها نقش مثبتی در توسعه اقتصادی روستاها ایفا کرده اند. همچنین دهیارها از نظر اقتصادی نقش چندانی در ایجاد زمینه برای تشکیل کارگاه های تولیدی در روستا نداشته اند، اما تأثیر مثبتی در بازاریابی محصولات کشاورزی و سنددار شدن املاک روستائیان داشته اند.
نظرعباسی	۱۳۹۵	بررسی عوامل تأثیرگذار بر عملکرد دهیاری ها به عنوان یکی از اشکال مدیریت نوین روستایی	مقاله	تمرکززدایی و مشارکت فعالانه مردم، حمایت های مالی دولت، تخصص و تجربه ی دهیاران، ساختار روستا، استقلال دهیاری ها و پژوهش های مدیریت روستایی بر عملکرد دهیاری مؤثر بوده اند.

مقاله	تحلیل منابع درآمدی دهیاری‌ها با استفاده از رهیافت ارزیابی مشارکتی روستای نارجویه شهرستان جیرفت	۱۳۹۴	حاجی نژاد و همکاران
مقاله	ارزیابی عملکرد دهیاری‌ها در توسعه روستایی شهرستان ایوان	۱۳۹۴	رستمی و همکاران
مقاله	تحلیلی بر مدیریت روستایی ایران با تاکید بر موقعیت اجتماعی و اقتصادی دهیاران (مطالعه موردی: روستاهای شهرستان تکاب، استان آذربایجان غربی)	۱۳۹۴	علیائی
مقاله	تحلیل نقش ویژگی‌های مهارتی مدیران محلی در توسعه روستایی بخش مرکزی شهرستان ایلام	۱۳۹۴	فیروزنیا و تیموریان
مقاله	مدیریت محلی و نقش آن در توسعه کالبدی سکونتگاههای روستایی شهرستان چناران	۱۳۹۴	قنبری و بهرامی
مقاله	نقش مدیریت محلی در توانمندسازی زنان روستایی بخش خشکبیجار شهرستان رشت	۱۳۹۳	پوررمضان و اسدی
مقاله	بررسی عملکرد مدیریت مشارکتی- تعاملی دهیاران در توسعه اقتصاد روستایی با تأکید بر عناصر «تولید» و «سرمایه گذاری» در بخش مرکزی شهرستان کوهدشت	۱۳۹۳	رحمانی فضلی و همکاران
مقاله	ارزیابی مشارکت روستایی به عنوان ابزاری آموزشی برای توانمندسازی فرآیندهای پایدار جامعه روستایی مکزیک	۲۰۱۸	کیتال سلوانو و همکاران
مقاله	بررسی ضعف‌های عملکردی مدیران روستایی	۲۰۲۰	تیگو و فتریه
مقاله	بررسی روشهای اکتشافی روستایی در یانگ تسه در چین جهت توانمندسازی و پایداری روستایی	۲۰۲۰	هونگ

روش، تکنیک ها و قلمرو

شهرستان باخرز در فاصله ۲۱۰ کیلومتری مشهد در جنوب شرقی استان خراسان رضوی واقع شده است. بر اساس سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۹۵، ۴۶۹۸۰ نفر جمعیت داشته که از این تعداد ۱۹۲۷۵ نفر (۴۱ درصد) در ۲۸ روستای بخش مرکزی شهرستان باخرز ساکن بوده که ۲۵ روستای آن دارای شورای اسلامی و دهیاری می باشند.

نقشه شماره ۱: موقعیت جغرافیایی شهرستان باخرز در استان خراسان رضوی و تقسیمات سیاسی شهرستان ۱۴۰۰

مأخذ: استانداری خراسان رضوی - واحد تقسیمات کشوری - گروه برنامه ریزی، آمایش و بهره وری

تحقیق حاضر به لحاظ هدف کاربردی و از حیث روش، توصیفی-تحلیلی است. برای جمع‌آوری اطلاعات مورد نیاز از شیوه‌های میدانی و غیرمیدانی استفاده گردیده ضمن آنکه ابزار تحقیق پرسشنامه ای محقق ساخته در راستای فرضیه

های تحقیق بوده که روایی آن با استفاده از تکنیک دلفی و پایایی آن از طریق روش آلفای کرونباخ سنجش و مورد تأیید قرار گرفته است. به منظور تکمیل پرسشنامه‌ها نیز از روش پیمایشی استفاده شد. مطابق فرضیه های تحقیق در بعد اقتصادی تعداد ۱۳ گویه و در بعد اجتماعی تعداد ۱۱ گویه در نظر گرفته شد و با توجه به اینکه ۲۵ روستای مورد مطالعه دارای تعداد ۴۵۵۴ خانوار می باشند، مطابق فرمول کوکران تعداد ۳۵۹ پرسشنامه بصورت تصادفی ساده مطابق جدول شماره ۲ بین سرپرستان خانوار توزیع و جمع‌آوری گردید.

جدول شماره ۲: توزیع فضایی پرسشنامه ها در روستاهای دارای دهیاری بخش مرکزی شهرستان باخرز

ردیف	آبادی	خانوار	پرسشنامه اصلی	تاریخ تأسیس دهیاری
۱	قلعه نو شاملو	۳۳۲	۲۲	۸۱/۸/۶
۲	منج	۴۲	۳	۸۱/۸/۶
۳	نوبهارغلامان	۹۶	۶	۸۱/۸/۶
۴	بزنجداسلامی	۵۹	۴	۸۱/۸/۶
۵	حاجی آباد	۱۸۰	۱۲	۸۱/۸/۶
۶	کلاته خونی	۹۸	۶	۸۱/۸/۶
۷	گزیچه	۴۴	۳	۸۱/۸/۶
۸	گزی	۲۹	۲	۸۱/۸/۶
۹	اشتیوان	۱۵۸	۱۱	۸۱/۸/۶
۱۰	سیه لاه	۱۲۶	۸	۸۱/۶/۱۶
۱۱	نوبهارکردیان	۱۱۵	۸	۸۱/۸/۶
۱۲	بزنجدکردیان	۱۳۰	۹	۸۱/۸/۶
۱۳	گندمشاد	۲۱۵	۱۴	۸۱/۸/۶
۱۴	تونه	۱۴۱	۹	۸۱/۱۱/۲۷
۱۵	ارخود	۴۲۲	۲۹	۸۱/۸/۶
۱۶	کمرسبز	۳۳	۲	۸۱/۸/۶
۱۷	ارزنه	۱۲۹۱	۸۵	۸۱/۸/۶
۱۸	کوه سفید	۲۴۸	۱۷	۸۱/۶/۱۶
۱۹	مرادآباد	۱۱۶	۸	۸۱/۶/۱۶

۸۱/۸/۶	۴	۷۰	نقارخانه	۲۰
۸۴	۶	۹۰	رابط	۲۱
۸۱/۶/۱۶	۱۹	۳۳۱	جیزآباد	۲۲
۸۱/۸/۶	۱۴	۲۰۴	نصرت آباد	۲۳
۸۱/۸/۶	۷	۱۰۴	الهی	۲۴
۸۱/۸/۶	۵۱	۷۷۱	کردیان	۲۵
---	۳۵۹	۵۴۴۵	---	جمع

یافته ها و تحلیل داده ها

دراین پژوهش مناسب ترین ابزار، پرسشنامه تشخیص داده شد که برای سنجش روایی آن از تکنیک دلفی و جهت سنجش پایایی از روش آلفای کرونباخ استفاده گردید. با توجه به اینکه ضریب آلفای کرونباخ عوامل اقتصادی ۰/۹ و عوامل اجتماعی ۰/۹۱ بود، پایایی آن تأیید گردید. در این پژوهش برای تجزیه و تحلیل داده ها از روش های آمار توصیفی (فراوانی، درصد فراوانی و میانگین) استفاده شد. در آمار استنباطی از آزمون t تک نمونه ای برای بررسی وضعیت متغیرها و تاثیر هر کدام از متغیر ها بر عملکرد دهیارها در جهت توسعه اقتصادی و اجتماعی سکونتگاه های روستاهای بخش مرکزی شهرستان باخرزاستفاده گردید. به منظور رتبه بندی هر یک از عوامل (اجتماعی، اقتصادی) از آزمون رتبه بندی فریدمن استفاده شده است.

بر اساس یافته های حاصل از پرسشنامه، از مجموع ۳۵۹ پاسخ دهنده، ۲۶۹ نفر (۷۲٪/۶) مرد و ۹۰ نفر (۲۷٪/۴) زن بودند. ۲۰۲ درصد پاسخ دهندگان بی سواد، ۱۲۰۳ درصد ابتدایی، ۱۲ درصد راهنمایی، ۲۴۰۵ درصد دیپلم، ۱۶۰۷ درصد فوق دیپلم و ۳۲۰۳ درصد در سطح لیسانس و بالاتر سواد داشته اند. ۱۷۸ نفر (معادل ۴۹۰۶ درصد) پاسخ دهندگان شاغل و ۱۸۱ نفر (معادل ۵۰۰۴ درصد) فاقد شغل بوده اند. ۷۹/۴ درصد ۲۰ سال و بیشتر در روستا اقامت داشتند و ۲۰/۶ درصد سابقه مدیریت روستا را به صورت عضویت در شورای سلامی دهیار و کدخدا در خانواده داشتند.

تحلیل یافته های اقتصادی

جدول شماره ۳: نتایج آزمون t تک نمونه ای سنجش عملکرد اقتصادی دهیاری ها

عوامل اقتصادی	تأمین نهاده های کشاورزی	بازاریابی و فروش محصولات	اشتغال زایی	صنایع دستی	دامداری	کشاورزی	ایجاد مشاغل غیرکشاورزی	افزایش تولیدات روستا	کاهش فقر	بهبود درآمد خانوار	بهبود وضعیت معیشت	کاهش بیکاری	
میانگین	3.42	3.54	3.26	3.43	3.44	3.42	3.45	3.45	3.2	3.33	3.43	3.46	
آماره t	13.17	10.72	5.48	9.56	9.51	9.81	10.3	10.15	4.45	7.15	9.75	10.4	
درجه آزادی	358	358	358	358	358	358	358	358	358	358	358	358	
سطح معنی داری	0/001	0/001	0/001	0/001	0/001	0/001	0/001	0/001	0/001	0/001	0/001	0/001	

بر اساس نتایج جدول شماره ۳ ملاحظه می شود که آماره t و سطح معنی داری برای عوامل اقتصادی و مولفه های

آن ۰/۰۵ کمتر است در کل میانگین ۳/۴۲ بوده که نشان دهنده این است که عملکرد اقتصادی دهیارها بر توسعه روستاها تأثیر مثبت و معنی دار داشته است.

تحلیل یافته های اجتماعی

جدول شماره ۴: نتایج آزمون t تک نمونه ای سنجش عملکرد اجتماعی دهیاری ها

عوامل اجتماعی	برگزاری دوره های آموزشی	افزایش اعتماد به نفس	برگزاری مراسم فرهنگی - مذهبی	کاهش مهاجرت	افزایش همبستگی	آسایش بیشتر	کاهش اختلافات محلی	تقویت روحیه همکاری و مشارکت	بهبود شرایط اجتماعی	بهبود وضعیت امکانات و خدمات	رضایت از زندگی	
میانگین	3.73	3.77	3.55	4.03	3.66	3.66	3.77	3.63	3.71	3.62	3.83	3.77
آماره t	23.56	16.13	12.69	24.67	14.46	14.97	18.02	12.97	17.49	14.8	21.56	18.76
درجه آزادی	358	358	358	358	358	358	358	358	358	358	358	358

0/001	0/001	0/001	0/001	0/001	0/001	0/001	0/001	0/001	0/001	0/001	0/001	سطح معنی داری
-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	------------------

بر اساس نتایج جدول شماره ۴ ملاحظه می شود که آماره t و سطح معنی داری برای عوامل اجتماعی و مولفه های آن ۰/۰۵ کمتر است در کل میانگین ۳/۷۳ بوده که نشان دهنده این است عملکرد دهیاریها بر توسعه اجتماعی تاثیر معنی دار داشته است.

ارزیابی عملکرد اقتصادی - اجتماعی دهیاری ها

عملکرد اقتصادی

به منظور ارزیابی عملکرد اقتصادی دهیاریها در توسعه روستایی، از آزمون رتبه بندی فریدمن استفاده شده است. مطابق نتایج این آزمون که در جدول شماره ۵ قابل رویت می باشد. بیشترین میزان تأثیر عملکرد دهیاریها در توسعه سکونتگاههای روستایی مورد مطالعه به ترتیب در مولفه های میزان مشارکت زنان در فعالیت های اقتصادی، تأمین نهاده های کشاورزی، کاهش بیکاری و رونق اشتغال زایی بوده است.

جدول شماره ۵: رتبه بندی عملکرد اقتصادی دهیاری ها

رتبه	میانگین رتبه ها	مولفه
3	7.25	کاهش بیکاری
9	7.04	بهبود وضعیت معیشت
11	6.50	بهبود درآمد خانوار
13	5.95	کاهش فقر
8	7.06	افزایش تولیدات روستا
7	7.11	ایجاد مشاغل غیرکشاورزی
10	6.94	رونق کشاورزی
6	7.11	رونق دامداری
5	7.14	رونق صنایع دستی
4	7.15	رونق اشتغال زایی
12	6.16	بازاریابی و فروش محصولات
2	7.39	تأمین نهاده های کشاورزی
1	8.20	مشارکت زنان در فعالیت های اقتصادی

عملکرد اجتماعی

به منظور ارزیابی عملکرد اجتماعی دهیاری ها در توسعه روستایی، از آزمون رتبه بندی فریدمن استفاده شده است. نتایج این آزمون در جدول شماره ۶ قابل رویت می باشد بیشترین میزان تأثیر عملکرد دهیارها در توسعه سکونتگاههای روستایی مورد مطالعه به ترتیب در مولفه های برگزاری مراسم فرهنگی - مذهبی، برگزاری دوره های آموزشی، بهبود وضعیت امکانات و خدمات بوده است.

جدول شماره ۶: رتبه بندی مولفه های عملکرد اجتماعی دهیاری ها

رتبه	میانگین رتبه ها	مولفه
4	6/19	رضایت از زندگی
3	6/47	بهبود وضعیت امکانات و خدمات
9	5/56	بهبود شرایط اجتماعی
6	5/93	تقویت روحیه همکاری و مشارکت
10	5/54	کاهش اختلافات محلی
5	6/13	آسایش بیشتر
8	5/68	افزایش همبستگی
7	5/82	کاهش مهاجرت
1	7/19	برگزاری مراسم فرهنگی - مذهبی
11	5/31	افزایش اعتماد به نفس
2	6/17	برگزاری دوره های آموزشی

جمع بندی، نتیجه گیری و پیشنهادها

نتایج این تحقیق نشان می دهد که عملکرد دهیارها با اثرگذاری مثبت بر تمام جنبه های اجتماعی، اقتصادی منجر به تقویت فرهنگ و هویت ملی، تنوع بخشی به فعالیتهای اقتصادی روستاها شده و از میزان مهاجرت روستائیان به شهرها کاسته و همچنین زمینه های اشتغال، رفاه و پیشرفت آنان را در روستای محل سکونت شان فراهم ساخته است. با توجه به موارد فوق می توان گفت که با تلاش در جهت رفع مشکلات دهیاری ها می توان از طریق کاهش مهاجرت روستائیان به توسعه روستاها در وهله اول و توسعه ملی کمک نمود، ضمن آنکه این امر موجب کاسته شدن فشار مضاعف بر شهرها می شود.

راهکارهای زیر می تواند نقش مؤثری در عملکرد دهیارها در جهت توسعه در مناطق روستایی داشته باشد:

- برای سرعت بخشیدن به موضوع عملکرد دهیارها باید اقداماتی مانند؛ افزایش خدمات رفاهی، درمانی و آموزشی، با سرعت بیشتر اجرا شده و پرداخت یارانه به فعالیت های کشاورزی در دستور کار مسئولین قرار گیرد. کلیه روستاهای مورد مطالعه در این مقاله باید مدنظر قرار گیرند.

- مدیریت منابع آب‌های زیر زمینی موضوعی است که برای بهبود وضعیت روستاها حائز اهمیت فراوان است، برای این منظور باید؛ ایجاد سازمان احیاء قنوات، ترویج و گسترش شبکه آبیاری تحت فشار، توجه به مهار آب‌های سطحی و احداث سدهای زیرزمینی برای مهار منابع آب‌های زیرزمینی و انتقال آب از مناطق پرآب به مناطق خشک و کم آب، در اولویت قرار گیرد. در این زمینه روستاهای اولویت دار عبارتند از: ارزنه، کردیان، ارخود، جیزآباد، کوه سفید، اشتیوان، نصرت آباد، سیه لاه.
- برای افزایش بهره‌وری و ارتقاء میزان تولید، باید در مورد یکپارچه‌سازی زمین‌های کشاورزی از طریق اقداماتی مانند؛ ایجاد و گسترش تعاونی‌های تولیدی و نیز تعاونی‌های خدمات روستایی، تسریع در مکانیزه‌سازی بخش کشاورزی، ساخت سردخانه و انبارهای چندمنظوره در روستاها و نیز خرید تضمینی محصولات تولیدی کشاورز و قطع دست واسطه‌ها، تدابیر لازم اندیشیده شود. در این رابطه رسیدگی به وضعیت روستاهای ارزنه، کردیان، ارزنه، ارخود، جیزآباد، نصرت آباد و اشتیوان (دارای زمین های مستطح گسترده کشاورزی) در اولویت می باشند.
- برای جلوگیری از تولید مازاد و هدر رفت تولیدات کشاورزان و به عبارت دیگر برای ایجاد تعادل در میزان عرضه و تقاضای محصولات کشاورزی، متناسب با نیاز صادراتی و مصرف سالانه داخلی، محاسبات دقیق انجام، و سیستم‌های لازم برای اطلاع‌رسانی، طراحی و عملیاتی در کلیه روستاهای مورد مطالعه لحاظ شود.
- حمایت از مخترعان، مبتکرین و تولیدکنندگان محصولات و صنایع بالادستی و پایین‌دستی مرتبط با این حوزه و همچنین تلاش برای خودکفایی و استقلال در این زمینه و یا ترویج صنایع دستی و توسعه بنگاه‌های زودبازده در کلیه روستاها مورد توجه جدی قرار گیرد.

منابع

- ۱- آسایش. حسین، مشیری. سیدرحیم (۱۳۸۱)، روش شناسی تکنیک های تحقیق در علوم انسانی با تأکید بر جغرافیا، تهران، نشر قومس.
- ۲- استعلاجی. علیرضا (۱۳۹۰)، نقش دهیاری ها در توسعه روستایی، مجله دانشنامه جغرافیا، دوره ۳۴، پیاپی ۸۲، صص: ۲۲-۱۵.
- ۳- ایمانی جاجرمی. حسین، عبداللهی. مجید، (۱۳۸۸)، بررسی تحولات مدیریت روستایی در زمان مشروطیت تا زمان حاضر، فصلنامه راهبرد، سال هجدهم، شماره ۵۲.
- ۴- ایمانی. بهرام، معدنی. جواد، نصرتی. رامین (۱۴۰۲)، تحلیل ساختاری مدیریت روستایی در چهارچوب حکمرانی خوب در روستاهای شهرستان اردبیل با رویکرد آینده پژوهی، جغرافیا و برنامه ریزی محیطی، ۳۵ (۲)، ۶۷-۸۶.
- ۵- اسفندیاری. امیرهومن، دانیالی. تهمنه (۱۳۹۸)، مقایسه تطبیقی روستاهای دارای دهیاری و فاقد دهیاری در روند توسعه یافتگی (مطالعه موردی: روستاهای بخش مرکزی شهرستان اسلامشهر)، فصلنامه علمی- پژوهشی، نگرشی نو در جغرافیای انسانی، دوره ۱۱، شماره ۴.
- ۶- اکبریان رونیزی. سعیدرضا، قصابی. محمدجواد (۱۳۹۲)، نقش مدیریت محلی در توسعه کالبدی سکونتگاههای روستایی (مطالعه موردی: شهرستان آران و بیدگل)، پژوهش های روستایی، دوره ۴، شماره ۲.
- ۷- برقی. حمید، محمود صالحی. سمیه (۱۳۹۵)، نقش مدیریت نوین روستایی در توسعه پایدار روستایی، نشریه راهبرد توسعه، شماره ۴۵، صص ۲۱۸-۲۰۵.
- ۸- برقی. حمید و قنبری. یوسف (۱۳۹۶)، بررسی مؤلفه های تأثیرگذار بر عملکرد دهیاران نواحی روستایی شهرستان اصفهان، روستا و توسعه سال بیستم، شماره ۱، صص ۱۵-۱.
- ۹- بدری. سیدعلی (۱۳۸۶)، نقش روابط تعاملی شوراهای اسلامی روستایی، دهیاران و مردم در توسعه پایدار روستایی، ماهنامه پژوهشی، آموزشی و ترویجی دهیاری ها، شماره ۲۱.
- ۱۰- بزرگر. کریم (۱۳۸۸)، نقش مدیریت محلی بر توسعه روستایی (دهیاری های بخش مرکزی شهرستان شیروان) پایان نامه ارشد جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشگاه پیام نور واحد فریمان، استاد راهنما: دکتر محمدحسین پاپلی یزدی.
- ۱۱- بهمنی، صفیه، صحنه، بهمن، و نجفی کانی، علی اکبر. (۱۳۹۹)، نقش شرکت تعاونی دهیاری ها در توسعه کالبدی-فضایی نواحی روستایی (مطالعه موردی: روستاهای بخش مرکزی شهرستان گرگان). جغرافیا، ۱۸ (۶۶)، ۹۸-۱۰۹.
- ۱۲- پاپلی یزدی. محمدحسین و ابراهیمی. محمد امیر (۱۳۸۲)، نظریه های توسعه روستایی، انتشارات سمت، تهران، چاپ اول.
- ۱۳- پاشایی. پارسا، نصیری زارع. سعید، دین پرست. ساجده، تقی زادفانید. ابوالقاسم (۱۴۰۰)، شناسایی و ارزیابی عملکرد مدیران در توسعه مناطق روستایی، مطالعه موردی: روستاهای دهستان دولت آباد شهرستان مرند، نشریه علمی جغرافیا و برنامه ریزی، سال ۲۶، شماره ۸۲، فصل زمستان، ۱۴۰۱، صفحات ۸۲-۶۷.
- ۱۴- جاوری. مجید و صابری فر. رستم (۱۳۸۹)، روش تحقیق در جغرافیا، انتشارات پیام نور، تهران. چاپ اول.

- ۱۵- حاجی نژاد. علی، پایدار. ابوذر، بیاد. حبیب الله (۱۳۹۴)، تحلیل منابع درآمدی دهیاری‌ها با استفاده از رهیافت ارزیابی مشارکتی (روستای نارجوئی شهرستان جیرفت)، مجله پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی، سال ۴، شماره ۲، صص ۱۲۳-۱۰۱.
- ۱۶- حسنلو. لیلا و همکاران (۱۳۹۷)، ارزیابی نقش مدیریت روستایی در پایداری روستاها (مطالعه موردی: دهستان دستجرده شهرستان طارم)، نشریه جغرافیا و توسعه، شماره ۵۲.
- ۱۷- دربان آستانه. علیرضا، رضوانی. محمدرضا، مطیعی. حسن، بدری. سیدعلی (۱۳۸۹)، سنجش و تحلیل عوامل موثر بر حکمروایی روستایی در حکومت های محلی، مطالعه موردی: شهرستان قزوین، پژوهش های جغرافیای انسانی، شماره ۷۳، صص: ۹۹-۱۱۸.
- ۱۸- رحمانی فضلی. عبدالرضا، منشی زاده. رحمت الله، علی پوریان، جهانبخش (۱۳۹۳)، عملکرد مدیریت مشارکتی- تعاملی دهیاران در توسعه اقتصاد روستایی با تاکید بر عناصر «تولید» و «سرمایه گذاری» (مطالعه موردی: بخش مرکزی شهرستان کوهدشت)، پژوهشنامه خراسان بزرگ، سال ۵، شماره ۱۶، صص ۲۷-۱.
- ۱۹- رستمی. شاه بختی، مظفری. فاطمه، رحیمی مقدم. جواد، ذوالفقاری. امیرعلی (۱۳۹۴)، ارزیابی عملکرد دهیاری ها در توسعه روستایی (مطالعه موردی: دهیاری های شهرستان ایوان، استان ایلام)، نشریه مسکن و محیط روستا، دوره ۳۴، شماره ۱۴۹، صص ۱۱۹-۱۰۳.
- ۲۰- رضوانی. محمدرضا، محمدی. سمیه، پیری. صدیقه (۱۳۹۲)، ارزیابی عملکرد دهیاری ها با استفاده از مدل چارچوب عمومی ارزیابی (CAF)، مطالعه موردی: شهرستان دهلران، پژوهش های جغرافیای انسانی، دوره ۴۵، شماره ۱، صص: ۲۱۶-۱۹۹.
- ۲۱- رکن الدین افتخاری. عبدالرضا و سجادی قیداری. حمداله و عینالی. جمشید (۱۳۸۶)، نگرشی نو به مدیریت روستایی با تأکید بر نهادهای تأثیرگذار، فصل نامه علمی - پژوهشی روستا و توسعه، سال ۱۰، شماره ۲.
- ۲۲- سازمان همیاری شهرداری ها و دهیاری های کشور (۱۳۸۴)، ماهنامه آموزشی، اطلاع رسانی و ترویجی دهیاری ها.
- ۲۳- سوری. فرشاد (۱۳۹۰)، ارزیابی عملکرد مدیران روستایی، پایان نامه کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشگاه اصفهان، دانشکده علوم جغرافیایی و برنامه ریزی، اصفهان.
- ۲۴- شفیعی ثابت. ناصر، رحمانی. بیژن، رهبری. مهناز (۱۳۹۹)، رویکرد مدیریت روستایی و تحولات فضایی سکونتگاههای روستایی، مورد مطالعه: استان سمنان، مجله آمایش جغرافیایی فضا، سال ۱۰، شماره ۳۵، صص ۲۸۰-۲۵۷.
- ۲۵- صادقلو. طاهره (۱۳۹۹)، تحلیل سبک مدیریت محلی در مناطق روستایی و تأثیر آن بر میزان مشارکت پذیری روستائیان (مطالعه موردی: روستاهای دهستان زرینگل شهرستان علی آباد، مجله پژوهش های جغرافیای انسانی، شماره ۳، صص ۸۷۰-۸۵۱).
- ۲۶- صیدالی. محسن، صادقی. غلام، میرزایی گودرزی. زهرا (۱۳۹۰)، جایگاه مدیریت در پیشبرد اهداف توسعه روستایی، مطالعه موردی: روستای جوانمردی شهرستان لردگان، مجله برنامه ریزی منطقه ای، سال ۱، شماره ۲، صص: ۹۱-۷۹.

- ۲۷- عنابتانی. علی اکبر و حاتمی نژاد. حجت (۱۳۹۱)، مدیریت نوین روستایی و نقش آن در تحول مساکن با توجه بر عملکرد دهیاران (مطالعه موردی: دهستان میش خاص- شهرستان ایلام)، نشریه جغرافیا (برنامه ریزی منطقه ای)، سال دوم، شماره ۲.
- ۲۸- فراهانی. حسین، رستم خانی. احمد (۱۳۹۱)، بررسی و ارزیابی نقش دهیاری ها بر کیفیت زندگی در روستاها؛ مطالعه موردی: دهستان کرسف شهرستان خدابنده، مدیرتی شهری، شماره ۳۰ صص: ۲۰۶-۱۹۵.
- ۲۹- قدیری معصوم. مجتبی، ریاحی. وحید (۱۳۸۳)، بررسی محورها و چالش های مدیریت روستایی در ایران (مطالعه موردی: شهرستان بهشهر، دهستان پنج هزاره)، نشریه پژوهش های جغرافیایی، دوره ۳۶، شماره ۵۰.
- ۳۰- قنبری. سیروس، بهرامی. کیوان (۱۳۹۴)، مدیریت محلی و نقش آن در توسعه کالبدی سکونتگاههای روستایی (مطالعه موردی: شهرستان چناران)، فصلنامه برنامه ریزی منطقه ای، سال ۶، شماره پیاپی ۲۲.
- ۳۱- لطفی. حیدر و همکاران (۱۳۹۵)، تحلیل عملکرد دهیاری ها در فرایند توسعه اقتصادی سکونتگاه های روستایی (مطالعه موردی: بخش بادرود، شهرستان نطنز)، فصلنامه برنامه ریزی منطقه ای، سال ۶، شماره پیاپی ۲۲.
- ۳۲- مسرورنژاد. ناصر، مولائی هاشجین. نصراله، پوررمضان. عیسی، باسط قریشی. محمد (۱۴۰۰)، تبیین عوامل مؤثر بر کارایی، اثربخشی مدیریت، و مشارکت روستایی در توسعه روستاهای شهرستان صومعه سرا با رویکرد حکمروایی خوب، پژوهش های جغرافیایی انسانی، دوره ۵۳، شماره ۴، صص ۱۵۴۱-۱۵۲۳.
- ۳۳- مرادی. خدیجه، آگهی. حسین (۱۳۹۳)، واکاوی چالش های مدیریت روستایی با رویکرد کیفی تئوری بنیانی، جغرافیا و توسعه، شماره ۳۴، صص: ۱۸۱-۱۶۷.
- ۳۴- مولائی هاشجین. نصراله، آمار حاجی شیرکیا. تیمور، باقری. عباس (۱۳۹۶)، نقش مدیریت محلی در توسعه اقتصادی نواحی روستایی شهرستان بهشهر، اقتصاد فضا و توسعه روستایی، صص: ۱۶۵-۱۷۶.
- ۳۵- مهدوی. مسعود (۱۳۸۳)، جغرافیای روستایی ایران، انتشارات دانشگاه پیام نور.
- ۳۶- مهدوی. مسعود، نجفی کانی. علی اکبر (۱۳۸۴)، دهیاری ها، تجربه ای دیگر در مدیریت روستاهای ایران، نمونه موردی: دهیاری های استان آذربایجان غربی، راهبرد اقتصادی، سال ۱، شماره ۱، صص: ۶۹-۴۷.
- ۳۷- مهدوی. مسعود و همکاران (۱۳۸۴)، دهیاری ها، تجربه ای دیگر در مدیریت روستاهای ایران (مطالعه موردی: دهیاری های استان آذربایجان غربی)، پژوهش های جغرافیایی، شماره ۵۳.
- ۳۸- نصیری زارع. سعید، ریاحی. وحید (۱۴۰۰)، تبیین نقش عوامل فضایی در استقرار الگوی بهینه مراکز خدمات روستایی مورد نواحی روستایی شهرستان طارم، مجله جغرافیا و برنامه ریزی، سال ۲۵، شماره ۷۵، صص: ۲۷۸-۲۶۱.
- ۳۹- نظرعباسی. صدیقه (۱۳۹۵)، عوامل تأثیرگذار بر عملکرد دهیاری ها به عنوان یکی از اشکال مدیریت نوین روستایی، نخستین همایش ملی علوم اسلامی حقوق و مدیریت، دانشگاه جامع علمی کاربردی استانداری قم، قم.
- ۴۰- نعمتی. مرتضی، بدری. سیدعلی (۱۳۸۶)، ارزیابی نقش کارکردی نظام نوین مدیریت روستایی مقایسه تطبیقی دهیاری های فعال در روستاهای کوچک و بزرگ، مطالعه موردی: استان گلستان، پژوهش های جغرافیایی، شماره ۵۹، صص: ۱۷۶-۱۶۱.

- 41- Citlal Solano, Lara, Fernández Crispín, Antonio, Concepción López Téllez, Maria, (2018), Participatory rural appraisal as an educational tool to empower sustainable community processes, *Journal of Cleaner Production*, Volume 172, 20 January 2018, Pages 4254-4262.
- 42- Huang, Huang, (2020), learning from exploratory rural practices of the Yangtze River Delta in China: New initiatives, networks and empowerment shifts, and sustainability, *Journal of Rural Studies*, Volume 77, July 2020, Pages 63-74.
- 43- Teguh, Y. and Fitriyah, F. (2020). A Study of Leadership in the Management of Village Development program: The Role of Local Leadership in Village Governance. *International Research Association for Talent Development and Excellence*.